
Розділ 1. Сучасні проблеми економічної теорії

УДК 332.146.2(477):330.341.1

*Безпечна І.В., к.е.н., доцент Білоцерківського
національного аграрного університету*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано основні підходи до визначення сутності інноваційного потенціалу. Розкривається сутність складових інноваційного потенціалу. Проведено оцінку інноваційної діяльності регіонів України.

Ключові слова: *інновації, інноваційний потенціал, інноваційна активність, інноваційна діяльність, структура інноваційного потенціалу.*

Постановка проблеми. Забезпечення високих темпів і якості економічного розвитку передбачає підвищення конкурентоспроможності української економіки, яка тісно пов'язана з активізацією інноваційних процесів – впровадженням високих технологій у виробництво, в тому числі ресурсозберігаючих, і розширення випуску інноваційної продукції, що має кращі споживчі властивості і здатна успішно змагатися на внутрішньому і зовнішньому ринку. Сьогодні Україні, щоб вернути собі позиції лідера і стати країною з конкурентоспроможною економікою, потрібно мати чітке визначення, по-перше, поняття інноваційного потенціалу, а по-друге, його складу. З цією метою необхідно чітко визначити всі істотні фактори, які спричиняють його динаміку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування і реалізації інноваційного потенціалу в регіональному аспекті, формування понятійного апарату, створення методики оцінки інноваційного потенціалу регіону присвячені праці економістів Амоши О., Балабанов І., Вермієнко Т., Глазьєва С., Гриньова А., Ілляшенко С., Кахович Ю., Кондратьєва М., Кузнеця С., Лапіна Е., Мартишева Л., Матвейкіна В., Куцай Н., Пригожина О., Трифілова А., Уманець Т., Федулової Л., Чабан В. та ін. Проте, необхідно відмітити, що у більшості наукових джерел мають місце суттєві протиріччя з питань змісту і структури інноваційного потенціалу, що зумовлює відсутність єдиного підходу до його аналізу, оцінки та визначення оптимальних параметрів, необхідних для розробки ефективного механізму управління інноваційним потенціалом суб'єкта господарювання та регіональних систем. Усе це свідчить про актуальність подальшого дослідження інноваційного потенціалу.

Метою дослідження є системний аналіз методичних підходів до сутності інноваційного потенціалу, уточнення поняття інноваційного потенціалу та визначення його структури, а також оцінка інноваційного розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу. У розвитку економічної системи істотну роль відіграє розвиток інноваційного потенціалу. Поняття «інноваційний потенціал» стало «концептуальним відображенням феномену інноваційної діяльності» [7, с. 29].

У загальному значенні під інноваційним потенціалом розуміють, насамперед, ступінь можливості виконання відповідної інноваційної діяльності (підприємства, держави, регіону) з метою одержання деякого результату: технологічного, економічного, соціального або організаційного характеру [7, с. 110]. Проте не всі науковці погоджуються з таким визначенням. У економічній літературі досі не сформовано єдиного підходу до визначення сутності інноваційного потенціалу.

Громека В.І. інноваційний потенціал, розглядає як частину економічного потенціалу, що забезпечує розвиток науки і техніки і впровадження їх досягнень в економіку, забезпечуючи тим самим її зростання [3, с. 179].

Можна трактувати інноваційний потенціал як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, необхідних для ведення інноваційної діяльності, дозволяє підприємству ефективно розвиватися [4, с. 136]. Гриньов А. [7] представляє інноваційний потенціал як сукупність виробничих, трудових, фінансових ресурсів. За Фатхутдіновим Р.А. інноваційний потенціал визначається сукупністю комплексних показників науково-технічного та організаційного розвитку підприємства, які характеризуються локальними факторами впливу [11, с. 109]. Балабанов І.Т. під інноваційним потенціалом розуміє сукупність окремих видів ресурсів, включаючи матеріальні, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [1, с. 208]. Кокурін Д.І. вважає, що інноваційний потенціал містить невикористані приховані можливості нагромаджених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів [7, с. 111]. Наслідуючи їх погляди Букринський Б.В. та Лазарева С.В. визначають інноваційний потенціал, як сукупність кадрових, науково-дослідницьких, матеріальних, ринкових, інтелектуальних, інформаційних, фінансових ресурсів (потенціалів), які потрібні для інноваційної діяльності, тобто безпосередньо беруть участь у процесі, метою якого є задоволення потреб економіки та суспільства у нових або вдосконалених видах продукції або послуг й підвищення конкурентоспроможності регіону та країни загалом [1, с. 16].

На думку Матвейкіна В.Г категорію «інноваційний потенціал» можна трактувати як здатність системи до трансформації фактичного порядку речей в новий стан з метою задоволення існуючих або знову виникаючих потреб (суб'єкта-новатора, споживача, ринку тощо). При цьому ефективне використання інноваційного потенціалу робить можливим перехід від прихованої можливості до явної реальності, тобто з одного стану в інший (а саме, від традиційного до нового). Отже, інноваційний потенціал – це свого роду характеристика здатності системи до зміни, поліпшення, прогресу [10, с. 9].

Важливим моментом є розуміння того, що інноваційний потенціал – це властивість суб'єкта господарювання, яка характеризує не лише його спроможність, а й бажання персоналу здійснювати інноваційну діяльність. Так, Гоменюк М.О. визначає інноваційний потенціал, як сукупну можливість інноваційно здатних галузей регіону ефективно використовувати наявні (власні та залучені) ресурси для генерації нових знань (наукова компонента інноваційного потенціалу) та виробництва і комерціалізації інновацій (виробнича компонента), котрий реалізується через суб'єкти інноваційного процесу регіону [4, с. 4]. Розділяючи погляд науковця, не можемо погодитись з науковцями, які під інноваційним потенціалом розуміють сукупність всіх наявних матеріальних і нематеріальних активів, які використовуються суб'єктом для здійснення його інноваційної діяльності [6, с. 34]. Адже в даному випадку не враховується ні рівень професійної підготовки персоналу, ні його бажання здійснювати інноваційну діяльність.

Звідси, ми пропонуємо наступне визначення поняття інноваційного потенціалу: інноваційний потенціал регіону – це складна система, що включає сукупність інноваційних ресурсів та інших чинників макроекономічної системи, які спроможні забезпечити економічну ефективність інноваційної діяльності, враховуючи при цьому здатність адаптації до змін зовнішнього середовища з метою досягнення стратегічних цілей.

При цьому показниками, що впливають на ресурсну та внутрішню складову інноваційного потенціалу будуть наступні [2, с. 117]:

- валовий внутрішній (регіональний) продукт;
- кількість підприємств регіону, що займалися інноваційною діяльністю;
- загальний обсяг науково-технічних робіт;

- чисельність працівників, зайнятих науковою та науково-технічною діяльністю;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції;
- загальна сума витрат на інноваційну діяльність;
- кількість наукових організацій;
- кількість об'єктів інноваційної інфраструктури у регіоні.

Отже, проведемо аналіз інноваційного потенціалу регіонів України за досліджуваними факторами. Так, ВВП України протягом останніх трьох років зростає. У 2010 р. даний показник зріс на 18,53%, у 2011 р. на 20,28%, у 2012 р. темпи зростання зменшились – ВВП протягом року збільшився на 8,20% і склав 1408889 млн. грн. [12].

Найбільшу частку у ВВП мають такі регіони: м. Київ – 17,19%, Донецька область – 12,37%, Дніпропетровська – 10,75%, Харківська – 5,90%, Одеська – 4,72%, Київська – 4,54%, Луганська – 4,39%, Полтавська – 4,01%, Львівська – 4,0%, Запорізька – 3,80%, забезпечуючи майже 72% ВВП [13].

Рис. 1. Динаміка ВВП України у 2004-2012 рр. [12].

Найбільше підприємств, які активно впроваджують інноваційну продукцію, зосереджено в м. Києві – 25,3%. Зазначимо, що за результатами комплексної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів України за 9 міс. 2012 р. Київ вже третій рік поспіль посів перше місце [10]. Разом з тим, регіони з найбільшим за масштабами промисловим потенціалом - Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Полтавська області [10, с. 166] - демонструють низький рівень інноваційного розвитку, що, безперечно є наслідком неефективної регіональної економічної політики.

У 2012 р. кількість національних промислових підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, становила 1208 од., з них продукцію, що є новою для ринку, реалізовували 381 господарюючих суб'єктів. Найбільша кількість підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію, в м. Києві (102 підприємства), Харківській (84), Івано-Франківській (69), Запорізькій (62) областях. Найменша кількість – у Волинській (18 підприємств), Закарпатській (21), Рівненській, Херсонській, Чернівецькій, Чернігівській областях (по 22 підприємства) [12].

Низька ефективність використання інноваційного потенціалу зумовлена незначною часткою науково-технічних кадрів у загальній кількості зайнятих. Так, у 2012 р. чисельність спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи в Україні становила 82032 осіб, що складає лише 0,78% від загальної кількості працюючих [11]. З них, близько 32% працює та проживає у Києві.

Крім того, суттєвий вплив на недовикористання інноваційного потенціалу регіонами України має низька фінансовою підтримкою наукових досліджень і розробок з боку держави та місцевих органів влади. Так, у 2012 р. за рахунок держаного бюджету було профінансовано лише 1,95% витрат на інноваційну діяльність, 63,90% досліджень фінансувалися власними силами підприємств, 8,67% профінансовано за рахунок іноземних інвесторів [11].

Серед негативних чинників впливу на використання інноваційного потенціалу слід також виділити: декларативний характер більшості прийнятих нормативних актів у сфері інноваційної діяльності; слабкий правовий захист малих форм інноваційного підприємництва та ін.

Вважаємо, що для формування інноваційної моделі розвитку регіону потрібно, визначити галузі знань, в яких регіон може утримувати позиції лідера і зосередитись на їх підтримці, шляхом забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу, розвитку інноваційної інфраструктури, забезпечення комерціалізації наукових результатів та розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності.

Висновок. Сучасний розвиток національної економіки, заснований на нових знаннях, технологіях, формах управління, є основою соціально-економічного розвитку країни, що дозволяє забезпечити її безпеку на довгострокову перспективу, і характеризується переходом від відтворювального типу зростання до інноваційного.

В основі інноваційного потенціалу тієї або іншої господарської системи лежать сукупність наукових знань, інновацій, що знаходяться в різних стадіях науково-виробничого циклу, невикористані резерви техніки, технологій, кадрових ресурсів і організації у діючому виробничому середовищі, а також запаси нових техніко-технологічних засобів, що не функціонують, творчий потенціал колективу.

На сьогодні в Україні рівень використання інноваційного потенціалу є недостатнім. Основні чинники, що перешкоджають розвитку інноваційного потенціалу регіону, це нерозвиненість нормативно-правової бази інноваційної діяльності; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; недостатня кількість податкових пільг і субсидій для стимулювання інноваційної активності підприємств; недостатність коштів; недостатність кваліфікованого персоналу; слабка матеріальна, науково-технічна база й застарілі технології та ін. Таким чином, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, які впливають на інноваційну діяльність підприємств, та формулювання заходів, що забезпечать зростання інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Букринський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону / Б.В. Букринський, Є.В. Лазарева. – Одеса: ШПРЕД НАН України, 2007. – 140 с.
2. Величко О.В. Механізм формування національної інвестиційно-інноваційної системи України. Монографія / О.В. Величко, М.М. Дубовиков, О.В. Лященко. – Луганськ: видавництво Ельтон-2, 2011. – 186 с.
3. Волосатов В.Д., Бабанова Ю.В. Сущность и структура инновационного потенциала промышленного предприятия / В.Д. Волосатов, Ю.В. Бабанова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 3 (184). – Экономика. Вып. 24. – С. 134-138.
4. Гоменюк М.О. Визначення інноваційного потенціалу регіону / М.О. Гоменюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 5 (96). – С. 147-151.
5. Гоменюк М.О. Механізм регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні: автореф. дис. к-та екон. наук: 08.00.03 / НДЕІ Мін-ва ек-ки України. – К., 2010. – 20 с.
6. Казмірчук С. Інноваційний розвиток регіону: наявний потенціал, проблеми та перспективи / С. Казмірчук // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 25-35.
7. Кахович Ю.О. Інноваційний потенціал: сутність і основні складові / Ю.О. Кахович // Агроросвіт. – 2007. – № 3. – С. 34-36.
8. Комплексна оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/-publish/article?art_id=245750706&cat_id=244828929.
9. Матвейкин В.Г. Инновационный потенциал: современное состояние состояния перспективы развития / [Матвейкин В.Г., Дворецкий С.И., Минько Л.В. и др.]. – М.: Издательство Машиностроение-1, 2007. – 284 с.

10. Пила В.І. Роль промислового потенціалу в соціально-економічному розвитку регіонів України / В.І. Пила // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 1 (128). – С. 163-167.
11. Череп А.В. Вплив інноваційного потенціалу на економічний розвиток Запорізького регіону / А.В. Череп, Д.К. Носенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №1. – Т.1. – С. 110-114.
12. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvpzkkv_u.htm.
13. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2012 рр.) / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ-2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html.
14. Науково-технічна діяльність / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/ni/ntd-ntd_u/ntd2012_u.htm.
15. Україна у цифрах 2011: Статистичний збірник / Державна служба статистики України / За ред. О.Г. Осауленка. – К., 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/2012/07_2012/zb_Ukr_2011.zip.

Summary. *Analyzed main approaches to defining the essence of innovation potential. Disclosed essence of component innovation potential. Carried evaluation of innovation regions of Ukraine.*

Keywords: *innovation, innovation capacity, innovation activity, innovative capacity of the structure.*

УДК 338.431

Бурковський П.А., аспірант ДУ «Інституту економіки та прогнозування НАН України»

ПАРИТЕТНІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ПРОЯВ У ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

В статті розглянуто питання паритетності економічних відносин в аграрному секторі. Розкрито сутність терміну «паритетність». Визначено причини, зміст прояву та засоби пом'якшення диспаритетності економічних відносин в аграрному секторі.

Ключові слова: *паритетність, диспаритетність, аграрний сектор, сільськогосподарська і переробна сфера.*

Вступ. Аграрний сектор завжди виступав своєрідним локомотивом розвитку економіки України. За обсягами продукції та часткою у ВВП України він поступається лише металургійному та паливно-енергетичному комплексам, а за кількістю зайнятих у ньому працівників і соціальною значущістю займає провідне місце. Так, високе зростання сільського господарства в 2013 році певною мірою пом'якшило зменшення промислового виробництва, при цьому забезпечивши більш позитивний внесок у зростання ВВП. Зрозуміло, що від розвитку аграрного сектору залежить стабільне функціонування всієї національної економіки та добробут людей. Проте його економічні можливості використовуються не повністю.

Привертає увагу до себе проблема диспаритетності у економічних відносинах в аграрному секторі, яка особливо простежується між сільгоспвиробниками та переробно-харчовими підприємствами. Диспаритетність економічних відносин в аграрному секторі виступає своєрідним гальмуючим механізмом для всієї економічної системи. І за нинішніх умов господарювання аграрний сектор економіки України потребує